

889.59  
ΑΣΠ

ΤΑ ΠΑΡΑΤΟΚΑ  
ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΒΟΥΛΟΥ  
ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ

19597

889.59  
ΑΣΠ





Γ' / VI / 37

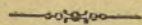
→ ( 'Αστρουδάρας Θ. )

ΤΑ

# ΠΑΡΑΠΟΝΑ

## ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΘΩΔΩΡΟΥ

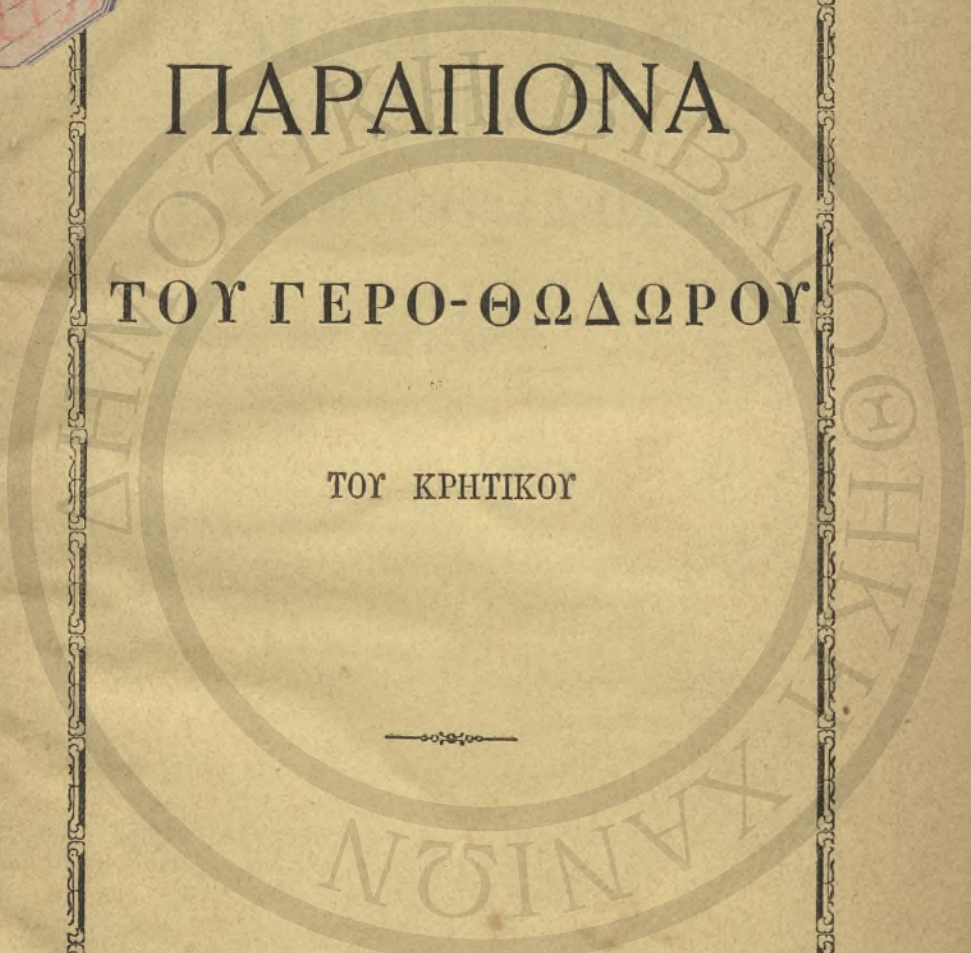
ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ

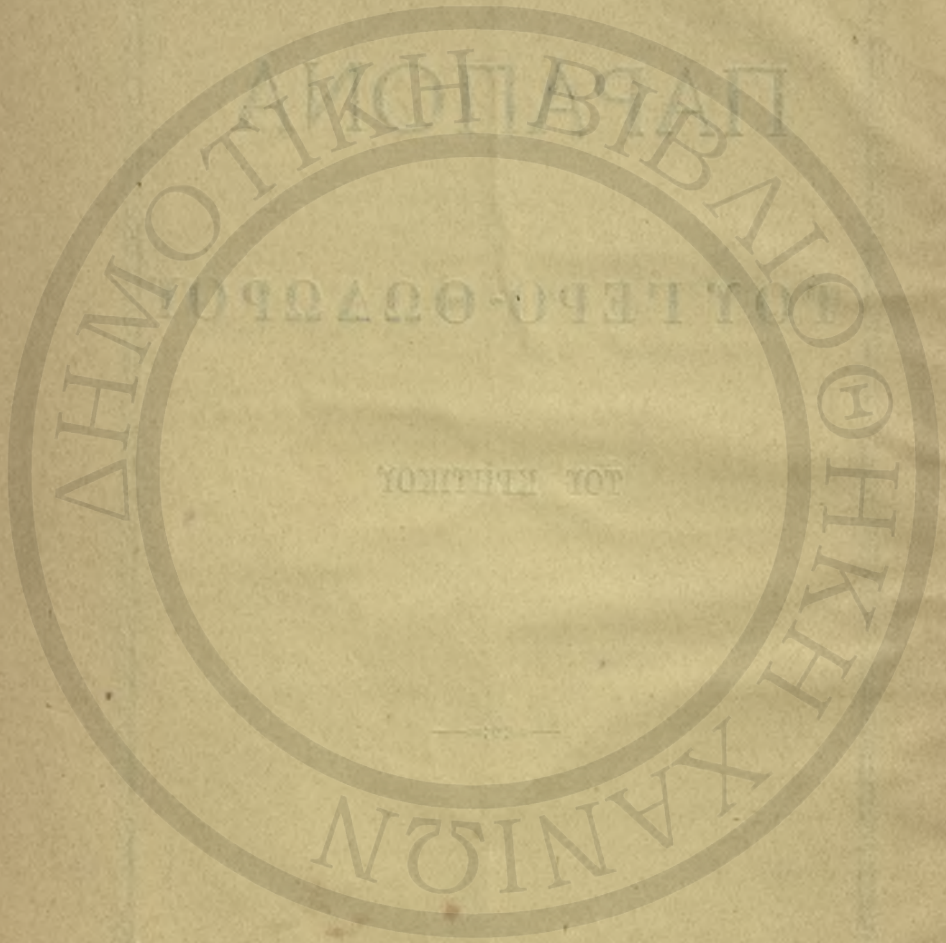


ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1879

1199





ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

1870



ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
— ΧΑΛΙΘΝ —	
Μοδ. Αριθ.	19594
Προσλ. Ημερ.	18-3-1963
Επισκόπης	1229
Αριθ.	889.59 ΑΣΦ

ΤΑ

# ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΘΩΔΩΡΟΥ

ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ



— 02800 —

• ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1879







## ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

Ὅσας κατηγορίας, ἵνα μὴ εἰπώμεν ἀληθείας, καὶ οὐχὶ ὕβρεις καὶ ἀσχημίας, γράφει κατὰ τῆς Ἑλλάδος μία μόνη Ἐφημερίς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν γράφουσιν οὔτε λέγουσιν ὅλοι οἱ μισέλληες τοῦ κόσμου. Εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι ὅμως πρόσφυγας καὶ τοὺς ἐκ τῆς δουλείας, ἵνα μὴ εἰπώμεν τοὺς ἐτερόχθονας, δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε κἂν τὰ ἐκφρασθῶσι. συνομιλοῦντες, περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἔθνους. Ἐκτός δὲ τούτων δὲν πρέπει οὗτοι τὰ ἔχουσι θέλησιν, οὔτε περὶ τῆς ἰδίας ἐπάρξεως προκειμένου, οὔτε περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Πατρίδος ἐν ἐρίῳ λόγῳ ἔχθεῖς ἄφρονι, μηχαναὶ ἄφρονι καὶ ταῦτα ἐπὶ μισθῷ.

Ἄλλοιμορον εἰς τὸν τολμήσοῦντα τὰ εἶπη ὅτι τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι λαμπρά, εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης τῶν καὶ οὐχὶ πλέον ἀνθρώπων, ἀλλὰ θεῖα. Ὁ μεγάλθυμος ἐθνικὸς πέλεκυς τοῦ κυρίου Κομμουνδοῦρου πίπτει ἀρίτως ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ τοιούτου καὶ ἡ πύριος γλώσσα τῶν ἐν τοῖς καφερείοις καὶ παρὰ τοῖς θεάμασι τὸ μεγαλειῶν τοῦ ἔθνους ἐργαζομένων τὸν κεραυνοβολεῖ. Καὶ δικαίως ὅταν τὰ πράγματα τῆς Πατρίδος διειθύνονται ὑπὸ τοιούτων καὶ τοσούτων μεγαλοφόνων καὶ μεγαλειοβούλων, οἱ μικροὶ καὶ ἀπλοὶ πρόσφυγες τὶ δύναται τὰ συνεισφέρειν διὰ τῆς γνώμης καὶ τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν;

Καλῶς ἴθι ἐπραξεν ὁ κύριος Κομμουνδοῦρος, ὁ τὸ μεγαλειῶν τοῦ ἔθνους ἐπὶ πτερύγων ἀρέμων ἐλαύνων, τὰ τιμωρήσῃ πάντας τοὺς πρόσφυγας Σφακλιανούς, ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτῶν τὸ μοναχλασμένον τεμάχιον τοῦ ἄρτου, τὸ ὅποιον τὸ ἔθνος αὐτὸ τοῖς ἐδίδε, ἕνεκα δῆθεν βοηθείας διὰ τοὺς ὑπὲρ τῆς Πατρίδος ἀγῶνάς τῶν. Καὶ καλῶς λέγομεν διότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐνθυμοῦνται εἰσέτι τὴν καταγωγὴν τῶν, καὶ οὐδέποτε θὰ ἔχουσι τὰ προσόντα, τὰ ὅποια ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος κρίνει ἄξια τῆς Ἐθνικῆς ἀρταμοιβῆς. Οὐδέποτε θὰ καταστῶσιν οὗτοι νεκρόσπαστα καὶ τραμποῦχοι κομμάτων, ἵνα μὴ εἰπώμεν τόσον χαμερπεῖς, ἄνευ συναισθήσεως καὶ ἄνευ συνειδήσεως. Τὸ δυστύχημα ὅμως εἶνε, ὅτι ὁ

κύριος Κομμουνιστοῦρος ἐφαρμόζει κατὰ γράμμα τὸ «ἀν ἔσται ξενὸς γαῖδαρος γὰρ δῆρουν τὸ σωμαρίν».

Μὲ ἄλλας δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν Σφακιῶν παρακλήσεις καὶ μεσιτίας Κρητῶν τιμῶν προσφύγων, εὐνοουμένων τοῦ κυρίου Κομμουνιστοῦρου, ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς τῆς Μητροῦς Ἑλλάδος οὔτε τὸ ὄνομα Σφακιὰ δὲν ὑποφέρει γὰρ ἀκοήσῃ. Τοῦτο δὲν μᾶς ἐκπλήττει· διότι αὐτὰ τὰ κατηραμένα τὰ Σφακιὰ ὑπῆρξαν ἀποτρόπαια πότε εἰς τοὺς Σουλτάνους, πότε εἰς τοὺς Συγκλητικὸς τῆς Γαλιηροτάτης Δημοκρατίας τῶν Βερετῶν, πότε εἰς τοὺς Σαρακηνοὺς καὶ ἄλλοτε εἰς ἄλλοιους. Ἐκφράζομεν ὅμως τὴν εὐγνωμοσύνην μας εἰς τοὺς λαθόντας οἰκτοῦ καὶ εὐερεστηθέντας γὰρ χάμωσι τὸν ρ ι τ ζ ἂ ρ τοῦτο εἰς τὸν κύριον Κομμουνιστοῦρον· διότι, ἂν καὶ οὐχὶ ἄλλο, τοῦλάχιστον κατώρθωσαν γὰρ ἀναγκάσωσι αὐτὸν γὰρ φωράξῃ καὶ μετὰ τῆς μὴ συνήθους αὐτῶ ἀγαρακτῆσεως «δὲν θέλω γὰρ ἀκοήσω τίποτε περὶ Σφακιῶν, δὲν εἶμαι καθόλου εὐχαριστημένος μετὰ τὰ Σφακιὰ.»

Ταῦτα πάντα μαθὼν, ὡς, γαίρεται, Γέρο Θόδωρος ὁ Ἀσπρομάδαρος, τραγουδεῖ τὰ δίκαια παράπορά του, ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν λευκῶν ὄρεων καθήμενος. Αὐστηχῶς ἐκφράζεται ὀλίγον πικρῶς, καίτοι ἀληθῶς, μετὰ μεγάλης ἀθυρίας καὶ ἀγαρακτῆσεως, ἀλλὰ καὶ δικαίως· διότι ὁ κ. Κομμουνιστοῦρος δὲν ἔπρεπε ἀληθῶς, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις, γὰρ κηρύξῃ ἄδικον καὶ ἀμελιχτον πόλεμον κατὰ τῶν Σφακιῶν, ἂν καὶ θεωρεῖ αὐτὰ περιττὰ πλέον καὶ ἄχρηστα εἰς τὸ μέλλον, διότι κατὰ τὸ παρελθὸν τὰ Σφακιὰ ὑπηρετήσαν τὸν Ἑλληνισμόν ὅσον οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία αὐτῶν, ὑπὸ ἀλλογενῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν, ὑπὸ ἀμερολήπτων γραφεῖσα. Ἀλλὰ ποῖος ἐστὶ σ θ ε ποτὲ ἢ μάθῃ τὴν ἀρέκαθεν ἱστορίαν τῶν Σφακιῶν, ἥτις μέχρι χθὲς ἦτο καὶ ἡ ἱστορία τῆς ὅλης Κρήτης! Ἀγίνομεν δὲ τὴν θ α ρ ο ὕ σ α ρ ἄ χ ρ η σ τ ο ρ ἱστορίαν καὶ ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἴωσαν, ἐπίσης ἄχρηστον δυστυχῶς! Ὅποια ἀράγῃ θά ἦτο ἡ τύχη τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1821, ἄρην τῶν Σφακιῶν! καὶ ὅποιας ὑπηρεσίας, σθεθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἡ Κρήτη, δὲν προσέφερον εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον ἐκείνον ἑλληνικὸν ἀγῶνα!

Οἱ Ἑλληνας ὅμως ἡμεῖς δὲν θέλομεν γὰρ μάθωμεν, ἢ κάλλιον, γὰρ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας, εἰς



ἢ ἀρήξει καθ' ἡμᾶς, καὶ ἡ τῆς Κρήτης θὰ καταρτίσωμεν δὲ μετ' ὀλίγον ρὰ λέγωμεν μεταβάδες τῶν Τούρκων καταπαραυὰ καὶ τοὺς πύργους τῶν Φράγκων μνημεῖα καὶ ἀδριάντας τῶν Ἑρώων τοῦ Ὀμήρου. Τόσους ἀποφεύγομεν τὴν Λυτηρὰν γινῶσιν τοῦ παρελθόντος, δι' αὐτὸ καὶ χώροῦμεν ἀεροβατοῦντες πρὸς τὸ μέλλον.

Ἀλλὰ ἡ ἱστορία τῶν Σφακιῶν, καὶ ἡ τῆς Κρήτης ὅλης, περιγραφηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων Ἑλλήνων, ἐγράφη ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῶν Ἀγγλων, τῶν Γερμανῶν κ.λ. Ὅστις θέλει ἄς κάμῃ τὴν καρδίαν του πέτραν ρὰ τὴν ἀναγνώσῃ, ὅτε θὰ ἴδῃ ὅτι δὲν εἶμεθα ὑπερβολικοί.

Ἀγαπακτῶν δὲ ὁ Γέρο Θόδωρος καθ' ὄλον τοῦ Μωριά, ὡς κατ' ἀρχαιοτέρων ἐκφρασεὶ ὀνομάζει τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν πολιτενομέων αὐτοῦ καὶ τῶν διευθυνόντων τὴν τύχην τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ (ἂν καὶ εὐαγγελικώτατος τοῦτο διότι καὶ οὔτοι ἐπέχουσι ἐν τῷ ἔθρει θέσιν πατρὸς) πρᾶττει ὅπερ καὶ ὁ κύριος Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ὃς ἐτιμώρησε τοὺς ἐκ Σφακιῶν πρόσφυγας καὶ ἀγαπακτεῖ κατ' αὐτῶν ὅλων τῶν Σφακιῶν, διότι τιτὲς ἴσως Σφακιῶται δυσηρέστησαν αὐτὸν οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀλλ' ἔστω καὶ μὴ συμμορφωθέντες ποτε μὲ τὰς διαταγὰς καὶ τὰ ὑψηλὰ σχέδια αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει ὁ κύριος Πρωθυπουργός, πρὸς ποῖον σκοπὸν δίδονται τὰ βοηθήματα εἰς τοὺς πρόσφυγας; Ἐὰν διὰ παρελθούσας πρὸς τὴν Πατρίδα ὑπηρεσίας, διατὶ ρὰ ἀφαιρῆ οὗτος τὰ διὰ θνητῶν καὶ ἀγῶνων ἀποκτηθέντα; Ἐὰν δὲ πάλιν διὰ μελλούσας, τότε αἰσχος εἰς τοὺς καταδεχομένους τὴν προπληρωμὴν ταύτην; ἔπειτα δὲ καὶ διατὶ ρὰ τοὺς πολλοὺς ἄλλους ἐτοίμους ρὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα ἐπὶ μισθῷ καὶ καθ' ἂν μέχρι τοῦδε τρόπον; Μοι φαίνεται ὅμως, οὐδ' ἐλαχίστη φροντίς τῷ Κυρίῳ Πρωθυπουργῷ, οὔτε διὰ τὰ παρελθόντα οὔτε διὰ τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ πῶς ρὰ οἰκορομήσῃ τὰ παρόντα.

ΤΑ ΠΑΡΑΠΟΝΑ  
ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΘΩΔΩΡΟΥ

ΤΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ

Φωνή πριχιά και θλιβερή ἀποῦ τ' ἀπάνω μέρη  
μᾶφουλαγεν ὁ Κύρ Βοριάς σήμερον νὰ μοῦ φέρη.  
Δ αλάλημα λυπητερό τσοὶ Σφακιανούς<sup>1</sup> ἀπάνω,  
τὰ μέλη μου νεκρόνουσι τὰ λογικά μου χάνω.  
Θυμπόνουνται τ' ἀμμάθια μου τὸ στῆθός μου λαφάσει<sup>2</sup>,  
καὶ φαίνονται μοῦ τὰ βουνὰ πέρα κι' ἐπόδε ὑπάσι.  
Ἄτσεμπα νὰ 'νι' ἀπαρθηνά<sup>3</sup> τ' ἀκούουσι τ' ἀφθιά μου;  
ἢ τρίχες μου σηκόνουνται λυόνουν τὰ σωθηκά μου.  
Πῶς; τὰ παιδιὰ μου νηστικά πομένουν 'ς τὴν Ἀθήνα;  
τὰ θέλουν ν' ἀποθάνουσι τὰ δόλι' ἀποῦ τὴν πείνα!  
Πῶς; τῶν ἐκόψαν τὸ ψωμί πῶζιοῦσα τὰ καῦμέα;  
τσοὶ δρόμους τὰ πετάξασι 'σάν ὄρφανὰ καὶ ξένα!  
Ψωμί ποῦ τὸ δουλεύγασι τόσους καὶ τόσους χρόνους  
μὲ δάκρυα καὶ μὲ γαίματα μὲ βάσανα καὶ πόνους,  
Μὲ ἔξορισμούς καὶ σκλαβομούς γιὰ τὴν ἐλευτερία,  
κ' ἔδὰ νὰ τῶν τ' ἀρράξουσι<sup>4</sup> 'σάν τ' ἄγρια τὰ θηρία!  
Ἐκεῖνοι ποῦ τὰ κράζουσιν ἀδέρφια μὲ τὸ στόμα,  
κι' ἀπόκίας τῶνε σκάφτουσι τὸ μνηῆμα των 'ς τὸ χῶμα,  
Ν' ἀρπάξουσι<sup>5</sup> τσοὶ κόπους των τὸ γαῖμα τῆ καρδιάς των,  
νὰ σβύσουσιν ἀποῦ τὸ χνός<sup>6</sup> τ' ὄνομα τῆ γενιάς των  
Μ' ἀλήθεια δὲν θὰ φτάξουσι νὰ ἴδοῦν τὸ πεθυμοῦσι,  
κρίμας τὴν ὄρεξίν τωνε τὸ σκότι ποῦ χαλοῦσι,

1. Ἀφορῶν τοὺς Σφακιανούς 2. Πάλλω. 3. Ἀληθῆ. 4. Ἀρπιρῶ, δι-  
απαρῶ. 5. Ἴνα 6. Ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.



Μποροῦν νὰ κόψουν τὸ ψωμὶ γιὰτ' ἔνε σειρικὸί των,  
ὅποιος τῶν κάνει τὸ καλὸ νὰ τὸν θωροῦν ὀχθρόν των.  
Νὰ μὴν ἔχουν ἀνάπαψιν ὥστε νὰ τὸν ξεβγάλου<sup>2</sup>,  
μὲ θάνατον γῆ ξενιθιά τὸ ἄχι<sup>3</sup> των νὰ βγάλου.  
Μὰ τ' ὄνομα τοῦ Σφακιανοῦ ἢ πράξαις κ' ἢ γιάντριά  
νὰ τ' ἀφανίσῃ δὲν μπορεῖ ρωμέικη κακία,  
Ἐχ' ἱστορία ξακουστὴ ποῦ καμαρώνου οἱ ξένοι,  
κι' ἀπὸ ῥωμηοὺς παινέματα δὲν ἔχει ν' ἀνημένῃ.  
Ἐχ' ἱστορία ζωντανὴ κι' ὄχι καπνοὺς κι' ἀντάραις<sup>4</sup>,  
ποῦ θὲ νὰ ζῆ ὥστε νὰ ζιοῦν ἢ Σφακιαναῖς Μαδάραις.  
Κ' οἱ Σφακιανοὶ κατέχουντο 'ς τῆ θέσι ποῦ κρατοῦσι,  
πῶς οἱ ῥωμιοὶ τόσο ψηλά δὲν φτάνουσι νὰ ἰδοῦσι·  
Μὰ κ' οἱ γι' ὀλίγοι κρητικοὶ ἀποῦ τσοὶ κατατρέχου,  
καὶ νὰ τσ' ἐπιβουλεύονται ἔγνιαν ἄλλη δὲν ἔχου,  
Αὐτοὶ τσ' ἐπερισσέψασι τσ' Ὀθραίους 'ς τῆ κακία,  
ποῦ τὸν Χριστὸ ἔπροδώκασι γιὰ τῆ φυλαργυρία.  
Ἀποῦ τὸν ἐσταυρώσασι, τὸ γαιμά του τῶχύσα,  
κι' ἀντὶς τοῦ μάνα πλερωμὴ χολὴ τὸν ἐποτίσα.  
Αὐτοὶ ποῦ νὰ εἶχασι ψυχὴ κι' ἀνθρώπινη καρδία,  
θὰ πλύνασι τὸ στόμα των νὰ λέγουν τὰ Σφακία.  
Θὰ βγάνασι τὸ φέσι των ἀποῦ τὸ σεβασμὸ των,  
καὶ τὰ Σφακιά ν' ἀκούουσι νὰ κάνου τὸ σταυρό των.  
Μὰ δὰ πῶβρήκασι καιρὸ θὰ δεῖξου τὴν κάκιά των  
ἐξέχασαν τὰ βάλη<sup>5</sup> των κι' οὔλα τὰ προτεινά των.  
Ἦλιε ποῦ προπατεῖς 'ψηλά ποῦ εἶδες καὶ ποῦ γνωρίζεις.  
τέθιοια μεγάλ' ἀχαρισθιά, τσοὶ κόσμους ποῦ γυρίζεις;  
Νὰ ἔβριστουνται καὶ Κρητικοὶ μὲ τόση δὰ κακία,  
νὰ πολεμοῦν νὰ σβουσουσι καὶ τ' ὄνομα Σφακία!

1. Κληρονομικόν. 2. Νὰ τὸν ἀφανίσουν. 3. Ἐκ τοῦ ἄχι! νὰ κορέσωσι  
τὸ πάθος των. 4. Ὁμίχλη, ἢ ὑποία παρέρχεται ὡς ὀκαπνός, 5. τὰ παθήματα.

Ποῦ γὰρ ἄλειπαν οἱ Σφακιανοὶ ἓναν καιρὸ μιά κρίσι,  
κι' αὐτόνο τ' ὄνομα ῥωμῖος ἔς τὴν κρήτ' ἤθελα σβύση!  
Κ' ἡ Μάννα ποῦ δουλεύουσαι πάντα των ἴσάν λεωντάρια,  
ἴσάν τὰ προγόνια τὰ θωρεῖ κι' ἀκόμη ἴσάν μπαστάρδια.  
Ἡ Μάννα ποῦ δουλεύουσιν ἀποῦ τὴν γέννησίν των,  
κι' ἄλλοι τὰ ἔχη χάνουσι καὶ ἄλλοι τὴ ζωὴν των.  
Ἀποῦ μὲ τόσα κλαίματα καὶ μὲ φωναὶς μεγάλαις,  
ἐφώνηζε, παιδάκια μου, τὴ Μάννα σας τσ' ἀγκάλαις·  
Γλυτώσατε τὰ μέλη μου τ' ἀλυσιδοδεμένα,  
τσ' ἀγκάλαις μου νὰ ζήσετε καλὰ κ' εὐτυχισμένα.  
Κ' ἐδὰ νὰ λέη ἀσπλαχνα πῶς δὲν εἶνε παιδιὰ τση,  
νὰ φύγουν νὰ μὴ τὰ θωροῦν τ' ἀμμάθια τὰ δικά τση;  
ὦ Οὐρανὲ παντοτεινὲ κ' ἐγὼ πα. ἀκαλῶ σε,  
ἐτέθιας Μάννας ἀσπλαχνης μεταγνωμὸν τὴ δῶσε.  
Μ' ἀνίσως καὶ δὲν βουληθῆ κ' ἐδὰ νὰ μεταγνώση,  
καὶ σπλαχνικὰ τσ' ἀγκάλαις τση ἴσάν πρέπη νὰ τσ' ἀπλώση.  
Ἔχει ὁ Θεὸς μὲ τὸν καιρὸν νὰ ῥθῆ καὶ μὲ ἡ σειρά μου,  
νὰ δικιωθῶ τὰ χάσασαι σιμά τση τὰ παιδιὰ μου!  
Γιατ' ἀπὸ χρόνους καὶ καιροὺς τὰ σωθικά μου βράζου,  
τὸ στῆθός μου σιγοπετᾶ τὰ σπλάχνα μου τραντάζου.  
Βορὸ γομάρι κάθεται ἔς τὸ ψυχικό μ' ἀπάνω,  
καὶ νὰ τὸ βγάλω πολειῶ μόνο τὸν κόπο χάνω.  
Ἔχω πληγαὶς ἀγιάτρευταις, χεῖλη φαρμακεμένα,  
κι' ὅσα κ' ἂν κάνω γιὰτρικὰ δὲν μ' ὠφελεῖ κινένα.  
Φαρμάκι μὲ πατίζουσιν ἐδὰ καὶ τόσους χρόνους,  
ἐκεῖνοι πῶπαθα γι' αὐτοὺς τόσους χαιμούς καὶ πόνους.  
Πάντα μ' ἐπιθυλεύονται ποῦ τὰ εἰκασίενα,  
καὶ τὰ παιδιὰ μου τὰ θωροῦν ὀχθροὺς τανε καὶ ξένα!  
Π' ἀποφασίσαν μοναχὰ τ' ἄρματα νὰ σηκώσου,  
καὶ τῶν ῥωμῶ βοήθειαν ὅ.τ' ἔμποροῦν νὰ δώσου.



Καὶ νὰ γλυτώσου κρητικούς ποῦ τῶν Τουρκῶν τὴ χέρα  
ἀποῦ γι' αὐτοὺς ἐδούλευγαν κερκέλοι<sup>1</sup> καὶ μαχαίρα.  
Μὲ ἐφτακόσια ποῦ εἶχασι τουφέκι' αὐταῖς τῇ ἡμέρῃς,  
καὶ μὲ μπαρούτι λιγιστὸ μπιστόλαις καὶ μαχαίραις.  
Μὲ τὰ χαρθιά τῶν ἐκκλησιῶν πῶψάλαν οἱ παπάδες,  
καὶ μὲ τὰ βόλια κανταριῶν πῶχύνασι τῇ μπάλαις,  
Τσοὶ Τούρκους ἀποκλείσασιν ὅσους δὲν ἐσκοτώσα,  
κι' οὔλη τὴν Κρήτη μὲ καιρὸ ἔς τ' ἄρματα τὴν ἰσηκῶσα,  
Ἄπ' ἄκρα ὡς ἄκρα ἔφτάξασι κι' οὔλη τὴ ἑπατήσα.  
ποῦ τὸν Κρυγιόν<sup>2</sup> ὡς τὸ Τοπλοῦ<sup>3</sup> τὸ γαῖμά των ἐχύσα.  
Καὶ δὲν ἠύρίστεις μιὰν ὄργιὰ κάμπο, βουνό, γῆ ρέμα,  
ποῦ νὰ μὴ τὸ ποτίσασι οἱ Σφακιανοὶ μὲ γαῖμα.  
Γιὰ νὰ συνδράμου τσοὶ Ρωμιούς καὶ τσοὶ Κατωμεριτέ<sup>4</sup>  
καὶ δὰ νὰ τσοὶ τσαλαπατοῦν ντόπιοι καὶ μωραίτες;  
Κ' εἰς τὴν Ἀθήνα πῶχουσιν αὐτοὺς τσ' ἀγωνιστάδες,  
καὶ κρέμονται ζγουραφιστοὶ στραθιωτες καὶ παπάδες,  
Νὰ μὴ θωρῆς καὶ Σφακιανὸν ἓνα ξεδιαλεμένον,  
γιὰ τὸ χατήρι τῶν Σφακιῶν ἐκεῖ ζγουραφισμένον!  
Μπορεῖς νὰ τὸ συλλογιστῆς νὰ μὴν ἀναστενάξης;  
νὰ χύσης δάκρυα σκοτεινὰ κι' ἀπὸ καρδιᾶς νὰ κλάψης!  
Καὶ ἄκείνους πῶπολέμησαν Σαρακιανούς καὶ Φράγκους,  
ἀποῦ ἢ γ' ἀσχιαί<sup>5</sup> τῶν φτερουγῶν ἀδῶρη καὶ τσοικάμπους.  
Π' ἀντισταθῆκαν ἔς τὴν Τουρκιὰ ἀποῦ τὴν πρῶτ' ἡμέρα,  
σ' τὴν Κρήτη πῶξεβάρκαρε μὲ τὸ σπαθὶ ἔς τὴ χέρα.  
Αὐτοῦνους ποῖος νὰ θυμηθῆ, ποῦ νὰ τσ' ἀναμαζώνη,  
ἀποῦ τὰ παρονόμια των τὰ φάγασιν οἱ χρόνοι;  
Μὰ ἄκείνους πῶπολέμησαν ἐδὰ κ' ἑκατὸ χρόνους,

1. Ἀγγόναι. 2. Καβο-Κριός, τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. 3. Μονή, τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον. 4. Τοὺς ἐκτὸς τῶν Σφακιῶν Κρητας. 5. Αἰσιναι τῶν

καὶ ζωντανοὶ βγορίζουσι<sup>1</sup> ἔς τὰ γαίματα τσοὶ πόνους.  
Ἄποῦ πρωτοσηκώσασι κεφάλι τσῆ Τουρκίας,  
κ' ἐγείνηκαν μπροστάριδες<sup>2</sup>, στράτα τσ' ἐλευθερίας!  
Δασκαλογιάννη Ἄρχοντα ἄξιε καὶ τιμημένε,  
ἔς τὰ πλούτη κ' εἰς τὴ φρόνεψι ἔς τὸ κόσμο ἔξακουσμένε.  
Ποῦ εἶς ὁ πρῶτος τῶν Σφακιῶν τσῆ Κρήτης ἡ κολόνα,  
ποῦ τ' ὄνομά σου τ' ἅγιο θὰ στέκει ἴστον αἰῶνα.  
Ἐ τὴ γνῶσι καὶ παληκαριά δὲν εἶχες ἄλλο τέρι,  
καὶ νάμι<sup>3</sup> ἔς οὔλη τὴ Φραγκιά κ' οὔλα τ' ἀπάνω μέρη.  
Ποῦ ῥωμιόσύν ἐβάλθηκες τὴν Κρήτη νὰ τὴν κάμης,  
μοναχος μὲ τσοὶ Σφακιανούς τσοὶ Τούρκους νὰ ξεκάμης.  
Καὶ δὲν τὸ συλλογιάζουσου, δὲν τῶρπιζες ποτέ σου,  
ἔς τὸ κάστρο νὰ τὴ βγάλουσι λουρίδες τὴν προβέ σου.  
Ποῦ εἶσαι Βολουδόπουλε, τὸ γνωσικὸ κεφάλι,  
Μανούσακα μὲ τὴν ἀντριά καὶ φρόνεψι μεγάλη;  
Μπουρδούνη, Σηφοδάσκαλε, Πρωτόπαπ' ἀξιωμένε,  
ἔς τὴ γνῶσι καὶ παληκαριά ἀπ' οὔλους διαλεμένε;  
Καὶ Μπούρμπαχη, καὶ Κουτρομπᾶ, Βάρδακα, Μηχαλιάκο,  
Παπᾶ Μανουῖσο Πάτερε, καὶ σὺ Μανουσομάρχο;  
καὶ Παπᾶ Σῆφι ἔξακουστὲ, Στρατῆχο καὶ Μπουνάτο.  
Γιώργη Σκορδύλη καὶ Μπατέ καὶ Μανουσιὸ Μοράκο;  
Καὶ τόσοὶ ἄλλοι διαλεχθοὶ ἔς τὸν πόλεμον ἀπάνω,  
ἀπὸ πρωτοσηκώσετε κεφάλι τοῦ Σουλτάνο!  
Ποῦ εἶσαι λεβέντη Ἰσελεπή, τσῆ Κρήτης τὸ καμάρι,  
ποῦ ἡ λευτεριά σε διᾶλεξε γλήγορα νὰ σε πάρη;  
Τὸν πρῶτον τῶν παληκαργιῶν εἰς τὰ εἰκοσιένα,  
νὰ δείξῃ πῶς ποθένουσι γι' αὐτὴν τιμημένα;  
Ἐ τὴν Κάντανο πώπῆδηξες κ' ἐτρύπησες τὸ δῶμα,  
σῶπέψαν ἀπὸ μεσαθιὸ τὴν μπάλαν εἰς τὸ στόμα.

1. Φαίνονται. 2. Πρόδρομοι. 3. Φίλη.



Ποῦ εἶσαι Ροῦσιο Μπουρδουμπᾶ με τὴν πολλ' ἀξιοσύνη,  
κ' εἰς τὴν ἀντριά καὶ φρόνεψι κ' εἰς τὴ γληγοροσύνη<sup>1</sup>;  
Ποῦ εἶσαι Μονουσόπετρε κ' ἐσὺ Πολογεωργάκη,  
'παίνεμα τῶν παληκαργιῶν τῆ Κρήτης τὸ χαράκι<sup>2</sup>;  
Κ' ἐσὺ Χιονιά καὶ Κριγιαρά, Παναγιωταναγνώστη,  
Φασούλη καὶ Πρωτόπαπα καὶ Παπαδαναγνώστη;  
'Σ τὴ φρόνησι κ' εἰς τὴν ἀντριά οὔλοι ξεδιαλεμένοι,  
'σὲ θάλασσα καὶ σὲ στεριά ἄξιοι καὶ τιμημένοι.  
Ποῦ εἶσαι Χουρδοθώδωρε ἄντρα καὶ παλληκάρι,  
ἀποῦ 'ς τὸ Μηλοπόταμον ἔπεσες ἄν ληωντάρι,  
Δασκαλοσήφη γνωστικὲ κ' ἐσὺ Μπικογεωργάκη,  
ποῦ με τὴν μπάλαν ἔπιανες καὶ τὸ λαγῶ 'ς τὸ γλάκι<sup>3</sup>;  
Ποῦ εἶς ὁ γέρων Ἄντρουλιὸς με τόση φρονιμάδα  
καὶ καπετάνιος ἔσκουστὸς 'ς τοῦ Λάμπρο τὴν ἀρμάδα;  
Ποῦ τσοὶ πολέμους τῆ σεργιᾶς, πολέμους τοῦ πελάγου  
τὰ βόλια δὲν ἠμπόρεσαν κ' ἡ μπάλες νὰ σὲ φάγου;  
Μ' ἀκάμωτο τὸ δίκαιο των οἱ Τοῦρκοι δὲν τ' ἀφῆσαν  
στά γεραθειᾶ με μπαμπεσιᾶ 'ς τ' Ἀσχύφου σ' ἐφορξίσα.  
Ποῦ Χατζήγγιῶργη τοῦ Μουριῦ με τὴν παληκαριά σου,  
κ' αὐτὴν ἡ Σάμος μαρτυρᾷ τὴν ἄφοβη καρδιά σου.  
Καὶ δράκο Μανουσαντρουλή με τὴν ψυχὴ τὴν τόση,  
τὸ φόβο δὲν τὸν ἄκουσες ποτὲ νὰ σοῦ σιμῶση.  
Καυκαλοσήφη, Ἄντρούλακα καὶ Βαρδουλομανοῦσο<sup>2</sup>  
Στρατάρχη ἀπ' οὔλους καρδιακὲ κι ἄξιε Παπᾶ Μανοῦσο;  
Καὶ τουρκοφάγε φανερὲ Στρατὴ Ντελιγιαννάκη,  
καὶ Μανουσάκη ἀρματωλὲ, Γεώργη Κουτρομπαδάκη;

1. Γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Κρήτης τὸ πρῶτον. 2. Ὁ βράχος. 3. Εἰς τὸ  
τρέξιμον.

2. Ἀπομνημονεῦματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν  
Κρητῶν ὑπὸ Μ.Κριτοβουλίδου 1859 σελ.430.

Καὶ τὸ θεριὸν ὁ Σήφακας ἀποῦ τὸ Μελιδόνη,  
 κ' ἐσὺ ληωντάρι ἔς τὴν ἀντριάν Ἀντώνη Μελιδόνη;  
 Ποῦ εἶσαι Τσιριντανόπουλε καὶ Μάνολα ἀντρειωμένε,  
 ἔς τὴ δύναμι κ' εἰς τὴ θωριά κ' εἰς οὔλα παινεμένε;  
 Καὶ Χαντσή Γιάννη φρόνιμε καὶ τόσοι κι' ἄλλοι τόσοι,  
 ληωντάρια ἔς τὴν παληχαριά ξεδιαλεχτοὶ ἔς τὴ γνῶσι,  
 Καὶ καπετάνοι κι' ἀρχηγοὶ εἰς οὔλα τὰ καστέλια<sup>1</sup>,  
 σαλάτα ποῦ τσ' ἐκάμετε τσοὶ Τούρκους καὶ κουρέλια;  
 Οὔλοί σας ἐποθάνετε γεροὶ γῆ βαρισμένοι,  
 γιὰ τὴν Πατρίδα θλιθιεροὶ καὶ κατακουρασμένοι.  
 Οὔλοί σας ἐπατήσετε τὸν μαυρισμένον Ἄδη,  
 καὶ ἴσ' ἀσκιαὶ σὰς θέλουσι δίχως μικρὸ σημάδι<sup>2</sup>.  
 Καὶ δὲν εὐρέθη κι' ἀπὸ ἴσ' ἕνας γιὰ νὰ τ' ἀξίξῃ;  
 ἐκείνους<sup>3</sup> ποῦ τσ' ἐκάμετε ἀνθρώπους νὰ στολίξῃ!<sup>4</sup>  
 ὦ οὐρανὲ ποῦ εἶσαι φηλὰ κι' ἀποῦλα τὰ γνωρίζεις  
 ἐτέθοιο σὸί ἀχάριστο καὶ πῶς τὸ νταγιαντίζεις!  
 Κ' ἕνας ἀκόμη ἀπὸ σὰς μοναχικὸ κλονάρι  
 ἔς τὴν ὄρεξι κ' εἰς τὴν ἀντριά ἴσ' ἀνέικο ληωντάρι  
 Σ' τὴ φρόνεψι κ' εἰς τὴ γενεῖ<sup>5</sup> κι' εἰς οὔλα τιμημένος  
 κι' ἀπὸ μεγάλους καὶ μικροὺς περίσσια παινεμένος  
 Ὁ Μανουσαναγνώστης<sup>6</sup> ζῆ ἔς τ' ἀντρίχιο στάσιμό του<sup>7</sup>  
 κόποι καὶ χρόν' ἀυλάκωσαν τ' ἄσπρο τὸ μέτωπόν του.  
 Τοῦ εἰκοσιένα Ἀρχηγός κ' ὕστερα καὶ Στρατάρχος,  
 καὶ νοικοκύρης ἕξακουστός καὶ ἄξιος πολεμάρχος.  
 Καὶ τὸν καιρὸν τῶν Μουρνιδῶν<sup>8</sup> εἰς τὰ τριάντα τρία,  
 τὴν ἔδειξε τὴ φρόνεψι μαζὺ καὶ τὴν ἀντρία.

1. Ἐπαρχίας, 2. Ἄνευ ἔχρους διαβάσεως.

3. Ἐννοεῖ τοὺς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, μετὰ τῶν ἀγωνιστῶν, συμπα-  
 ραληφθέντας Κρήτας, ἐν οἷς οὐδεὶς Σφακιανός.

4. Νὰ περιποιητῆ τιμὴν. 5. Γενεᾶ—καταγωγὴν. 6. Ὁ νῦν Μανουσογιαν-  
 νάκης. Ἀπομνημ. Κριταβουλίδου σελ. 430. 7. Ἀνάστημα. 8. Χωρίον  
 πλησίον τῶν Χανίων, ἐνθα συνήθροισθησαν οἱ ἐπαναστάται τῷ 1833.



Κι' ὄντε ἀποφασίστηκε νὰ πνίξουσι τσ' ἀνθρώπους,  
νὰ τόνε πιάσ' ὁ Μουσταρᾶς ἔκαμε χίλιους τρόπους.  
Μ' αὐτόνος μὲ τασίματα<sup>1</sup> ποτὲ δὲν ἐπλανᾶτο,  
πεντ'ἔξε χρόνους τσὴ σπηλῆαῖς κ' εἰς τὰ βουνα' κοιμᾶτο.  
Γιατὶ καλὰ τὸ ἄτεχεν ἂν ἤθελε σιμῶση,  
ς' τὸν κέρκελο γῆ ἔς τὴ φλακὴ τὴ ζήση θὰ τελειῶση.  
Πρῶτος μὲ τσοὶ συντρόφους του κ' εἰς τὰ ἄσαντα ἕνα,  
ἀπὸ καιρὸν μὲ τὸν Μωριᾶ τᾶχαν μαγερεμένα.  
Κι' ἀπόμεινεν κ' ὁ ὕστερος μ' οὔλη τὴν ἀνθρωπιὰ του,  
κ' ἔκατσεν εἰς τὸ σπίτι του ζωσμένος τ' ἄρματά του.  
Γιατὶ ποτὲ δὲν τὰ βγαλε νὰ ὑπάη νὰ τὰ χῶση<sup>2</sup>,  
καὶ μὲ τ' ἀμμάθια χαμηλὰ ἔς τὸν Τοῦρκο νὰ σιμῶση.  
Κ' εἰς τὰ πενήντα καὶ ὀχτῶ πώσηκωθῆκαν πάλι,  
τσὴ Κρήτης οὔλης Ἀρχηγὸς ἦτο καὶ τὸ κεφάλι.  
Κ' ἐπῆραν ὅτ' ἠθέλασι διχῶς μεγάλο κόπο,  
κ' ὁ κόσμος ἔκαμάρωσε τῶν Κρητικῶν τὸν τρόπο.  
Κ' εἰς τὰ ἑξήντα ἐξ αὐτὰ μ' οὔλα τὰ γεραθειὰ του,  
ς' οὔλαις τσὴ πράξες πῶλαχε τὴν εἶχε τὴν πρωθιά του.  
Μικροὶ μεγάλοι κύρη<sup>3</sup> των εἰς οὔλα τὸν ἠωροῦσαν,  
τὴν συμβουλὴν του ἄσαν παιδιὰ οὔλοι τὴν ἀγροικοῦσαν.  
Κι' ὠφέλησε κατὰ πολλὰ ἔς τὸ σηκωμὸ τσὴ Κρήτης<sup>4</sup>,  
μὰ ἦτον ἡ γιῶρα ἡ κακή, ποῦ λέγουσι τσὴ τρίτης.  
Γιατ' ὕστερα ποῦ ἔς τὸν Μωριᾶν ἐπῆραν τὰ πρωτεῖα<sup>5</sup>,  
ἐξέχασαν οἱ Κρητικοὶ καὶ φρόνεψι κ' ἀντρία<sup>6</sup>.  
Γι' αὐτόνο κ' ἐπροκόφασιν εἰς οὔλαις τσὴ δουλιαῖς των,  
ἐχάσασι τὰ ἔχη των πᾶσι κ' ἡ φαμελιαῖς των.  
Μὰ ἔξακουστὸς ἦτο παντοῦ ὁ Μανουσαναγνώστης,  
γιὰ τὴν πατρίδα μπιστικὸς<sup>7</sup> καὶ καρδιακὸς στραθιώτης.

1. Μὲ ὑποσχέσεις. 2. νὰ τὰ κρύψη. 3. Πατέρα των. 4. Εἰς τὴν ἐπα-  
νάστασιν. 5. Τὴν διεύθυνσιν. 6. Φιλοτιμίαν. 7. Πιστός.

κι' ἀκόμ' αὐτοῖν' οἱ Φιλικοὶ πρῶτον τὸν ἐγνωρίσα,  
ποτὲ πολέμοι καὶ χαῖμοι δὲν τὸν ἐφοβήρισα.  
Παθήματα τόσων χρόνων γιὰ τὴν ἐλευτερία,  
δὲν τῶλιγίσα τὸ κορμί μουῖδὲ καὶ τὴν καρδιά.  
Πολλὰ εἶδασι τ' ἀμμάθια του κι' ἔπαθε 'ς τὴ ζωὴ του,  
χρόν' ἐννενηντα τέσσερεις βαραίνου τὸ κορμί του.  
Σὰν τὴν ἀσκήα, κατάντησε 'σάν φανταχτὸ γυρίζει,  
τῶν τουρκοφάγων τὴ γενὲ τσοὶ νέους ἐνθυμίζει.  
'Ωσὰ σοιχεῖδὸν ἐπόμεινεν εἰς τῶν Σφακιῶν τσοὶ δρόμους,  
ς' τὸν τόπον τσὴ παλληκαριάς ποῦ βλέπει τόσους χρόνους.  
Ἀποῦ εἶδε τόσους νὰ διαβοῦ καὶ τόσους νὰ περάσου,  
μὲ θάνατον γῆ μπαλοτὲς ὀμπρός του νὰ ταράσσου<sup>1</sup>  
'Αποῦ εἶδε σπῖθια γειτοναῖς μὲ μιὰ νὰ ξακληρίσου,  
ὁ πόλεμος γ' ἡ ξενιθειὰ τσὴ πόρταις των νὰ κλείσου,  
καὶ τὰ Σφακιά τόσαις φοραῖς κάψαλο νὰ γενοῦσι,  
τσοὶ Σφακιανοὺς εἰς τὰ κλαδιὰ καὶ τσὴ σπηλιαῖς νὰ ζιοῦσι.  
Κι' αὐτάνα τὰ κονάκιά του τὰ εἶδε διχως δοκάρια,  
πῶτρώγασι κι' ἐπίνασι μέσα τὰ παλληκάρια.  
Ποῦ εἶχαν τσὴ πόρταις ἀνοιχταῖς εἰς ἐδικοὺς καὶ ξένους  
εἰς οὔλους πλούσιους καὶ φτωχοὺς κ' εἰσεκατατρεμμένους.  
Κι' ἀκόμη βλέπει μερικὰ ὄχι μὲ δίχως δῶμα.  
κατάλειμμα<sup>2</sup> καὶ τρόχαλο<sup>3</sup> τσοὶ τοίχους μὲ τὸ χῶμα.  
Μὰ κ' εἰς τσοὶ τόσους του χαῖμοὺς καὶ τὰ πολλὰ τὰ πάθη,  
ἐδὰ πῶφύγαν τὰ καλά κ' ἡ νιότη τῶμαράθη  
Εἰς τὰ ἐξῆντα καὶ ἐφτά πῶφυγε 'ς τὴν Ἀθήνα,  
πρᾶμμα πολὺ δὲν ἔλειψε νὰ τὸν ξεκάμ' ἡ πείνα.  
Μὲ τόσα ἐγκόνη καὶ παιδιὰ ποῦ τὰ βουνα βγαρμένα,  
γυμνά ἦσα καὶ ξυπόλυτα καὶ ξετραχηλισμένα<sup>4</sup>.  
Γιὰ τὸ ψωμί πωτάιζε πάντα του εἰς τσοὶ ξένους,

1. Νὰ σπαράσσου. 2. Ἐρείπιον. 3. Σοφὸς λίθον. 4. Ταλαιωρημένα.



σὲ ντόπιους καὶ σὲ λιάπιδες<sup>1</sup> κι' οὔλους τσοὶ πεινασμένους.  
Τσὴ Μάνας ἢ κυβέρνησις ποῦ δίκια κρίσι κάνει,  
τῶιδεν ἑκατὸ δραχμαῖς τσὴ πείνας μὴν ποθάνη,  
Κι' εἰς ἄλλους ἔδιδε διπλαῖς καὶ τριδιπλαῖς νὰ ζήσου,  
ἀποῦ δὲν ἑκατέχασι τρυφέκι νὰ γεμίσου.

Κι' ἀπὸ βαρκαριστήχασι μ' οὔλη τὴν ἀνθρωπιὰ των,<sup>2</sup>  
κ' ἐπέϊραν καὶ τὰ βρυχα των κι' οὔλα τὰ πράμματά των  
Κ' εἰς ἄλλους ἀπὸ κῆνιασι κι' αὐτοὶ τσ' ἀγωνιστάδες,  
μουστάκι ποῦ δὲ εἶχασι καὶ ὄχι καὶ ψαράδαις<sup>3</sup>.

Κι' ἀκόμη πῶκατέχασιν ὀλίγα γραμματάκια,  
καὶ παραμύθια ἔγράφασι σὰν τὰ μικρὰ παιδάκια.  
Κ' ἐκεῖνοι ποῦ εἶχασι δουλιὰ νὰ κάνουν ἄνω κάτω<sup>4</sup>,  
νὰ χάσουσι δὲν εἶχασι 'πὸ 'πάνω οὔιδ' ἀποκάτω.

Κι' αὐτοὶ καλὰ 'πλερόνουντα γιὰ τσὴ παληκαργιαῖς των  
τσοὶ κόπους τωνετσοὶ πολλοὺς κι' οὔλαις τσὴ δούλεψέστων.

Καὶ τὰ ἴφανα πολεμιστῶν παλιῶν καὶ νιῶν ὁμάδι,  
ἀποῦ γιὰ τὴν πατρίδα των ηῤῥήχασι τὸν ἄδη,

Καὶ τὰ παιδιὰ τῶν ζωντανῶν ἀποῦ 'ς τὴ Κρήτ' ἀπάνω  
ἐπολεμοῦσαν τὴν Τουρκιὰ τ' ἀσκέρια τοῦ Σουλτάνου,  
Ἄπῶφασιν ὁ πόλεμος κι' ἀνθρώπους καὶ καλὰ των,  
κι' οὔλα τὰ προπατούμενα<sup>5</sup> καὶ τὰ στεκούμενά των,  
Εἰς τῶν σπιθιῶν τσ' ἀναδεροὺς<sup>6</sup> τσοὶ πάτους τὰ πετοῦσα,  
σὰν ἀτσιγγάνω φαμελιαῖς οὔλοι τὰ σωντηροῦσα!

Κ' ὅσα δὲν εἶχαν ὄρεξι τσὴ πόρταις νὰ γυρίζου  
νὰ συργουλεύου<sup>7</sup> τσ' ἄρχοντες καὶ νὰ τσ' ἀνατρανίζου.<sup>8</sup>  
Μέσα 'κεδὰ 'πομένασιν τὰ δόλια κι' ἀμουχλιούσα,  
'ς τὸν Ἀϊγεώργη<sup>9</sup> μὲ καιρὸν οὔλα τὰ κουβαλοῦσα.

1. Εἰς τοὺς ἐθελοντάς μὲ φουστάνελα. 2. Μὲ τὴν ἰσχυρίαν των. 3. Λευ-  
κὰς τρίχας. 4. Νὰ βραδουργοῦσι. 5. κινητὰ καὶ ἀκίνητα. 6. Εἰς τὰ ὑγρά  
μέρη. 7. Κολακεῖουν. 8. Τοῦτο γράφεται ἀλλὰ δὲν ἐξηγεῖται. 9. Εἰς  
τὸ νεκροταφεῖον

Μὰ κι' ὄσα ἐπορίζασι κ' ἐπιάνασι τσοὶ δρόμους,  
ἐπέφτασιν εἰς τὰ πηλὰ τῶν σωκακιῶν τσοὶ βρώμους.  
Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ κάθεται νὰ τὰ ἀναληγαδιάζη!,  
νὰ μὴν πονῆ νὰ ντρέπεται νὰ βαρاناστενάζη!  
Ὅποιος δὲν εἶχεν ἀνθρωπιὰ, τιμὴ γιὰ νὰ πουλήσῃ,  
αὐτόνος ἐκατάντιζε τῆ πείνας νὰ ψωφίση.  
Κι' ὅποιος δὲν ἐχοκίνιζε φύλους θεριὰ νὰ κἀνη,  
τὸν ἔσυραν οἱ ποταμοὶ καὶ πλιότου δὲν ἐφάνη.  
Ἐξανακούστηκε ποτὲ ἐτέθιοια δικαιοσύνη;  
ὦ οὐρανὲ ρίξε φωτιὰ 'σὲ τέθιοια καλοσύνη!  
Πάλι κι' ἀπάνω 'ς τὸ Μωριά, οἱ Σφακιανοὶ τὸ 'δεῖξα  
μ' ὄσ' ἀπομείναν' ὕστερα τῆ πείνας ἐψοφίσα.  
Τσ' ἀντάμειψες τσ' ἐπέερασιν, οἱ γιάξιοι καὶ τὰ δόσια<sup>2</sup>,  
κι' αὐτοὶ 'σὲ τρύπαις κι' ἀλυκὲς τὴ ζῆσιν ἐτελιῶσα.  
Γιατ' οἱ καλοὶ τῶν ἀδερφοὶ ἀπωλευτερωθῆκα,  
ποῦ τόπο τῶν ἐδώκασιν οἱ φράγχοι κ' ἐσταθῆκα.  
Ἡθέλαν σιργουλέματα<sup>3</sup> σὰν τουρκαναθρεμμένοι,  
κι' οἱ Σφακιανοὶ τέθιοις λογιῆς δὲν ἦσα μαθημένοι.  
Αὐτοὶ δὲν σιργουλεύουσι μουιδὲ δὲν προσκυνεῦσι,  
ἐλεύτεροι γ' ἐγεννήθησαν κ' ἐλεύτεροι θὰ ζιοῦσι  
Γιὰ τὸ ψωμί δὲν εἶν' αὐτοὶ κουρούναις νὰ φωνάξου,  
καὶ νὰ φιλοῦσι τῆ ποδιαῖς καλοὺς γιὰ νὰ τσοὶ κράζου.  
Κι' ἄς μὴ τῶν διδ' ἡ Μάνα τῶν μουιδὲ μὴ τσοὶ κατέχη,  
εὐγῆκε ἀποῦ τὸ δρόμο τση καὶ δὲν θωρεῖ ποῦ τρέχει.  
Δὲν ἔχει μάθια νὰ στραφῆ ἕψηλὰ νὰ σωτηρηῆ,  
παιδιὰ μὲ περιφάνεια ὀμπρὸς τση νὰ ξανοίξῃ.  
Ὅρέγεται 'ς τὰ χαμηλὰ στά βουῦρκα νὰ κυλιέται,  
γι' αὐτόνο κ' ἐκατάντησε σὰν ψωριαρὲ νὰ ξηρέται.

1. Ἀπαριθμῆ. 2. Ἀμοιβή. 3. Κολακίαι.



καὶ μὲ τὰ καταβάρματα<sup>1</sup> καὶ τὰ παραπονά τση,  
ἔχασε τὴν ὑπόληψιν κι οὐλὴ τὴν ἀνθρωπιὰ τση!  
Ἄλλ' ὄχι. . . . Νὰ τὰ λiew αὐτὰ δὲν ἦτον ἡ σειρά μου,  
μὲ τράβηξαν οἱ πόνοι μου κ' ἔχασα τὰ νερά μου.  
Δὲν ἔν ἡ Μάνα ὁ Μωριᾶς<sup>2</sup> ὁ ἐλευτερωμένος,  
κι ἀπὸ τ' ἀνύγια ἔς τὴ κορφὴ ἔς τὰ βοῦρκα βουτημένος.  
Ἄχι, δὲν ἔνε ὁ Μωριᾶς ἡ Μάνα ἡ μεγάλη,  
ἀποῦ τὴ μιὰ μερὲ κρατεῖ τοῦ κόσμου ὡς τὴν ἄλλη.  
Μὰ δὲν τὴν βλέπει κιανενεῖς γιατί δὲν ἔχει σῶμα,  
καὶ μόνο οἱ κατεργάριδες τὴν ἔχουν εἰς τὸ στόμα.  
Ἑλλητισμὸ τὴν κράζουσι φωνιάζουσι νύχτα ἡμέρα,  
κ' εἰς τὸ Μωριὰ τὴ θέλουσι καὶ ὄχι παραπέρα,  
Ἐπιδὴς κ' οἱ Φράγχοι μιὰ φορὰ ἔτσι τ' ἀποφασίσα,  
μὲ τσὴ γραφαῖς<sup>3</sup> των τὸ Μωριὰ Μάνα τὸν ἐβαφτίσα.  
Μὰ ἐκάμασι κ' ἓνα καλὸ χάρι πολλὰ μεγάλη,  
κι ἔτσι δὲν τὸ γνωρίζουσι κακὸ ἄχουσι κεφάλι.  
Γιατὶ τσὴ Μάνας ποῦ κρατεῖ Ἀνατολὴ καὶ Δύσι,  
ἐδώκασίν τση τὸν Μωριὰ σπῖτι νὰ κατοικήση.  
Ν' ἀποκουμπίση μιὰ φορὰ τὴν κεφαλὴ νὰ βάλῃ,  
νὰ κάμη σάρκα καὶ κορμὶ σιγὰ κι ἀγάλι ἄγάλι.  
Νὰ μεγαλώσῃ ν' ἀντριωθῇ τὰ χέρια τση ν' ἀπλώσῃ,  
ν' ἀγκαλιαστ' οὔλα τὰ παιδιὰ καὶ νὰ τὰ πρεμαζῶξῃ.  
Μάνα θὰ γίνετ' ὁ Μωριᾶς μὲ τὴν ἐλευτερία,  
ἂν εἶχε νοῦν ἔς τὴν κεφαλὴ κ' Ἑλληνικὴ καρδιά.  
Μὰ ἄσάν τὸν ἐκατάντησαν τὴν σημερινὴν ἡμέρα,  
αἰώνια θὲ νὰ ἄχωμε Μάνα μας τὸν ἀγέρα<sup>4</sup>.  
Καὶ δὲν τοῦ φταί' οὐδὲ ἡ Φραγκιὰ οὐδὲ κ' ἡ Ρωμισούνη,  
καὶ τόσα ποῦ τοῦ κάνουνσι μεγάλη καλωσύνη.

1. Διαβολαί. 2. Μωριᾶν ὀνομάζουσι τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ἐν γένει.  
3. Τὰ πρωτόκολλα. 4. Τὴν ἰδέαν.

Μουιδὲ καὶ τὸ πολὺ λαὸς ποῦ ἴμοιάζει τὸ θαλάσσι,  
ποῦ τὸ φυσοῦν οἱ γιάνεμοι κ' ἐπὰ κ' ἐκεῖ τὸ ὑπᾶσι.  
Τοῦ φταῖσι τὰ κεφάλια του αὐτὰ ἴνι ἢ γιάφορμή του,  
αὐτὰ καὶ πόδια χέρια του ψυχὴ καὶ τὸ κορμί του.  
Κι' ὅσοι δὲν τὸ γνωρίζουσιν<sup>1</sup> ἄς λέσιν ὅτι θέλου,  
αὐτὰνα λέω ἴγῳ Μωριά καὶ Μάνα ἴσαν τὸ θέλου.  
Ποῦ νὰ ῥθῃ γλήγορα καιρὸς ἂν εἶνε δικιοσύνη,  
λόγο νὰ δώσου ἴς τὸ Θεὸ κι' οὔλην τῇ Ρωμιοσύνη.  
Γιατ' εἶνε κρίμα κι' ἄδικο κι' ἄς μὴ τὸ ἴμολογοῦσι<sup>2</sup>,  
αὐτοὶ νὰ τρῶσι τὰ ξυνὰ κ' οἱ γιάλλοι ν' ἀμουδιούσι.  
Μὰ τὰ Σφακιὰ ποτέ τῶνε Μάναῖς δὲν τὰ ἴχαϊδέφα,  
κι' ἀποῦ τὴν γένησιν τῶνε ξένους δὲν ἐδουλέφα.  
Κι' ὄντε κι' ἂν ἐπολέμησαν οἱ Σφακιανοὶ τσ' ὄχθρῶς τῶν,  
γι' ἄλλους ἐπολεμήσασι κι' οἱ γιὰ τσ' ἀπατούς τῶν.  
Γιατὶ δὲν εἶχασ' ἀφορμὴ μονάχοι τῶν ἐζιοῦσα,  
κι' ἀλλόφυλοι ἴς τὸν τόπον τῶν ποτέ δὲν ἐπατοῦσα.  
Δοσίματα δὲν ἐδιδαν μουῖδ' ἐγκαριαῖς ἐκάνα,  
τὰ δηὸ τῶν πόδια τῶν ἐχθρῶν ἴς ἓνα παποῦτσ' ἐβάνα.  
Μόνον ἴς τὰ ἐβδομήκοντα ἴς τὰ χίλια κ' ἐφτακόσια  
οἱ Τοῦρκοι ἀποῦ τσοὶ Σφακιανούς ἐπείρασι καὶ δόσια.  
Μόνον ἐτότες μὲ χαῖμους μὲ βάσανα μεγάλα,  
οἱ Τοῦρκοι μέσα ἴς τὰ Σφακιὰ τὸν πόδα τῶν ἐβάλα.  
Πώσηκωθῆκα οἱ Σφακιανοὶ μὲ τὸ Δασκαλογιάννη,  
νὰ τὸ χαλάσου μόνοι τῶν τὸ Τούρκικο Ντιβάνι.  
Τσοὶ Τούρκους νὰ τσοὶ διώξουσιν ἀποῦ τῇ Κρήτ' ἀπάνω,  
ὄντες οἱ Φράγκ' ἐπέφτασι ἴς τὰ πόδια τοῦ Σουλτάνο.  
Τοῦρκον νὰ μὴν ἀφήσουσι ἴς τῇ Κρήτῃ ν' ἀπομείνη,  
ποῦ τὸ Ντιβάνι τὸ ἴτρεμε Φραγκιὰ καὶ Ρωμιοσύνη.

1. Δὲν τὸ ἀναγνωρίζουν. 2. ἴς μὴ τὸ παραδέχονται.



Δέν ἐδειλιάσα κι' ἡ Τουρκιὰ μὴ πάρῃ τὰ παιδιὰ των,  
καὶ κάφαλο καὶ τρόχαλο νὰ κάμῃ τὰ χωριά των.  
Οὔλα τὰ παραιτήσασι 'ς τ' ἄρματα ἰσηκωθῆλα,  
γιατ' ἀποῦ τσοὶ γονιούς τωνε κληρονομιά τὸ βρῆχα,  
Πάντοτε τῆ Πατρίδας των τσ' ὀχθρούς νὰ πολεμοῦσι,  
καὶ τὰ ἴδικά των τὰ καλά νὰ τὰ παραθωροῦσι.  
Ἄποῦ τῶν Φράγκων τὸν καιρὸν κι' ἀκόμη παραπέρα,  
δὲν ἔχουσι ἀνάπαψι μὲ τ' ἄρματα 'ς τὴ χέρα,  
Νὰ πολεμοῦς ἀδιάκοπα τῆ Κρήτης τσοὶ τυράννοους,  
καὶ Φράγκους καὶ Σαρακηνοῦς, Τούρκους καὶ Βενετσιάνους.  
Καὶ δὲν τσ' ἀφήκασι ποτὲ κι' ὡς τούτῃ δὰ τὴν ὥρα,  
νὰ κάμουσι κατοικηριὸν εἰς τῶν Σφακιῶν τὴ χώρα.  
Χιλιάδες χρόνους τσοὶ Ρωμιούς οἱ ξένοι τυραννοῦσι,  
καὶ ἴσαν θερί' ἀνημέρευτα τὸ γαῖμα των ρουφοῦσι.  
Ἐμόλυναν, ἐχάλασαν, ἐρήμαξαν, ἐσφάζα,  
καὶ γλῶσσα δὲν ἔμπορεῖ νὰ εἰπῆ οὔλους πῶς τσ' ἀποδιᾶξα!  
Μ' αὐτὰ τὰ τσοῦγκρη<sup>2</sup> τῶν Σφακιῶν αὐτάνα τὰ χαράκια,<sup>3</sup>  
αὐτὰ τὰ μαδαρὰ βουνὰ καὶ τὰ βαθὲ φαράγκια  
Ἄπο μακρὰ τὰ ἔβλεπασι κι' ἀπάνω δὲν πατοῦσα,  
γιατὶ τ' ἀλόγατά τανε ἐπὰ δὲν ἴτσιριτοῦσα<sup>4</sup>.  
Κι' ἂν ἐπατῆσα ἔαφνικὰ τὰ μολυσμένα πόδια,  
εἰς τὰ λαγγὰ πομείνασι 'ς τὰ δάση κ' εἰς τὰ ὄρια.  
Ἄν ἐπατῆσα καὶ ποθὲς δὲν ἀφηκαν σημάδι,  
μόνο τὰ κόκαλά τωνε πῶγγρέμισαν 'ς τὸν ἄδη.  
Γιατ' ἀποῦ τῆ περήφανες τῆ κορυφαῖς αὐτήναις,  
ἀποῦ ροδίζου τὴν αὐγὴ τοῦ ν' Ἡλίου ἢ γιάχτινες.  
Ποῦ τῶν Ἑλλήνων ἢ γι' Ἀσκιὰ ἔχει τὴν κατοικιά τση,  
κι' Ἀλλόφυλος δὲν νταγιαντᾶ<sup>5</sup> τὴν τρομερὴ θωριά τση.

1. Πῶς τοὺς κατήντησαν. 2. Βράχους. 3. Λίθοι μεγάλοι. 4. Τρέχουσι.  
5. Ὑποφέρει.

Ποῦ τὸ Στοιχειὸ τῆ λευτεριάς κι' ὁ φόβος τῶν τυράννω,  
καὶ Μῶρων καὶ Σαρακηνῶν Φράγκων καὶ Μουσουλμάνω  
Καὶ τῶν Ῥωμιῶν ὁ φύλακας κάθεται καὶ βιγλίζει<sup>1</sup>,  
τῆ Κρήτης πᾶσα πειρασμὸν εἰς τὰ τάρταρα γρεμίζει.  
Ἀποῦ τὰ Ἄσπρα τὰ Βουνὰ τῆ Σφακιανῆς Μαδάραις,  
ἀποῦ τῆ βλέπουν οἱ γιόχθοροὶ καὶ πᾶνουν τσοι τρομάραις.  
Ποῦ δὲν ἀπόσωσε ποτὲ μουγλιὰ τῆ τυρανίας,  
χύτης<sup>2</sup> φυσᾶ παντοτεινὸς δροσιὰ τσ' ἐλευτερίας.  
Ἡ βρώμαις κ' ἡ γιάποβολαίς<sup>3</sup> μονημερὶς σκροποῦσι,  
μὲ μιὰ τσοι παρασέρνουσι οἱ χύταις ποῦ φυσοῦσι.  
Κι' ἀντιγιαῆρ<sup>4</sup> ἡ θάλασσα ἀγέρα μυροδάτο,  
Γιαλιαίς<sup>5</sup> κι' Ἀγόρια<sup>6</sup> χύνουσι ροδόσταμον ἀκράτο.  
Δάση βουνὰ μωσκοβολοῦν καὶ ὄρη καὶ λαγγάδια,  
φαράγγια, κάμποι, καὶ γρεμιὰ, κεφάλια καὶ χονδράδια<sup>6</sup>.  
Κ' οἱ Σφακιανοὶ ἀναπνέουσι καὶ γίνονται λιωντάρια,  
καὶ κάνουσι τσ' ὀχθροὺς τῶνε καὶ τρῶσι τὰ λιθάρια.  
Ἄντρες τὰ βλέπουν τὰ Σφακιὰ τὰ πολιοπαινεμένα,  
εἰς οὐλο τὸν κόσμον ξακουστὰ περίσσια τιμημένα.  
Ποῦ τῶν Ἑλλήνων τὸν καιρὸν ἄντρες τὰ κατοικήσα,  
κι' ἀκόμ' οἱ γῆδιοι κατοικοῦ δὲν ἀλλαξοσειρήσα<sup>7</sup>.  
Ἐνα πρᾶμμα ξετρέχουσι κι' αὐτόνο πεθυμοῦσι,  
τῆ δόλια τῆ Πατρίδα τῶν ἐλεύτερη νὰ ἰδοῦσι.  
Κ' οἱ καταβάρταις<sup>8</sup> ἡ γλήγορα θὰ σκάσου θὰ γρουλίσου<sup>9</sup>,  
εἰς τάρταρα οἱ συντρόφοι τῶν θὲ νὰ τσοὶ κουβαλήσου.  
Μὰ τῆ Πατρίδα οἱ Σφακιανοὶ ποτὲ δὲν τῆ ξεχνοῦσι,  
γι' αὐτὴν ἐγεννηθήκασι γι' αὐτὴν καὶ θὰ ζιοῦσι.

Ἄγιο Πνεῦμα εἰς τὰς 20 τοῦ δευτερογούλη 1879.

ΓΕΡΟ ΘΩΔΩΡΟΣ ΛΕΠΡΟΜΑΔΑΡΟΣ

1. Κατασκοπεύει. 2. Αὔρα. 3. Ἰχνη ἐκ τῆς ὄσμης. 4. Τὰ παράλια μέρη.  
5. Τὰ θερινάχωρία. 6. Ἐξοχαί τῶν βουνῶν. 7. Δὲν ἐξεφυλίσθησαν. 8. Οἱ  
διαβολαίς. 9. Θὰ οὐμῶξωσι.













